

Тип «домінуючі батьки – підкорена дитина» характеризується повним контролем усіх ситуацій з боку домінуючих батьків. Вираженого протистояння у відносинах немає. Порівнюючи з попереднім типом, слід відмітити ще більшу непослідовність керівництва. Результати дитини оцінюються адекватно, проте батьки часто використовують неконструктивні способи підтримки взаємодії з дитиною.

При взаємодії «домінуюча дитина – потураючі батьки» дитина займає позицію схожу з позицією дитини конфліктного типу, однак він не намагається отримати лідерські позиції. Потураючі батьки досить послідовні, орієнтуються на стан дитини, регулюють її діяльність, вказуючи на поточні помилки, які дитина може виправити.

А. Адлер [1, с. 280] закликав до запровадження у системі сімейного виховання принципу рівності, співробітництва, тотожності батьків і дитини як в області прав, так і в області відповідальності.

Вибір батьками неадекватного типу батьківського ставлення спричинює порушення у процесі їх спілкування з дітьми, виконуються лише традиційні «батьківські» функції, між батьками та дітьми встановлюється бар'єр, в сім'ї відсутні теплі стосунки, взаєморозуміння.

Стилі сімейного виховання формуються під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів. На вибір стилю сімейного виховання батьками впливає насамперед тип темпераменту, традиції, в яких виховувались самі батьки, науково-педагогічна література, до якої вони звертаються при виборі стилю спілкування з дитиною [2].

Існують різні теорії та думки щодо найкращих способів виховання дітей, а також різного рівня часу та зусиль, які батьки готові вкласти. Булл (2001) вказує: цінності подружжя, набуті в процесі створення та функціонування, відіграють певну роль у сімейних відносинах, особливостях взаємодії батьків та дитини та на формуванні типу сімейного життя.

Підводячи підсумки можна сказати, що для розвитку особистості молодшого школяра необхідною умовою є гармонійні стосунки з батьками. Важливість сім'ї обумовлена тим, що в ній дитина знаходиться протягом значної частини свого життя, і тому жоден з інститутів виховання не може зрівнятися з сім'єю.

Список використаних джерел

1. Горещька О. В. Психологічні особливості ставлення батьків до дитини дошкільного віку / О.В. Горещька // Актуальні проблеми практичної психології: Зб. наук. пр. Херсон, 2009. – Ч. 1. – С. 277 – 287.
2. Журов В. Про батьківський стиль виховання / В. Журов // Психолог. – 2012. – № 9. – С. 41 – 43.
3. Іваненко А. С. Стилі виховання батьків та формування здібностей дітей молодшого шкільного віку / А. С. Іваненко // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2019. – № 4. – С. 27 – 30.
4. Таран І. Роль сім'ї у формуванні цілісного ставлення дітей молодшого шкільного віку до інших людей / І. Таран // Вісник Інституту розвитку дитини. – 2010. – № 10. – С. 125 – 130.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент Зобенько Н. А.

Стромець М. А.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ФОРМУВАННЯ ПАТЕРНІВ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКА У МОДЕРНІЙ СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ПЛОЩИНІ

У багатьох наукових і теоретичних працях зазначається, що підлітковий вік (10-15 років) - це період статевого дозрівання, коли всі процеси в організмі людини активізуються, а тому саме в цьому віковому періоді створюються умови для розвитку особистісних якостей індивіда.

Актуальним нині є розгляд особливостей підліткового віку залежно від часового проміжку, враховуючи силу великої кількості можливих факторів, що обумовлюють певні неповторні процеси. Цим часовим проміжком є наше існування у модерній соціокультурній площині, іншими словами – життя в сучасну епоху науково-технічного прогресу. Першоджерела можливих змін поведінки треба шукати в основах докорінних зрушень у

наукових знаннях, враховуючи безпрецедентний темп розвитку цифрових та інформаційних технологій.

Беручи до уваги такий складний термін як поведінка, варто розглянути таке поняття як патерн, який є сворідним шаблоном, класифікатором поведінкової діяльності, а у рамках даного дослідження стереотипною моделлю активності підлітка під впливом масової культури. Дослідженням даного питання займається багато вчених, зокрема О. Мальцева, Е. Доннерстейн, Л. Берковіц, Т. Веретенко, Л. Дротянко та ін. Дослідники помічають таку тенденцію, що сучасне культурне середовище несприятливе для психіки, тому через це багато дітей, підлітків та дорослих знаходяться в пригніченому стані, тобто вони не душевнохворі, але при цьому в них є певні психічні відхилення. Це відбувається насамперед через так званий культурний злам, який виник через нав'язливий вплив маскультури.

Можна навести приклад, який може пояснити незрозуміле відчуття, яке виникає у разі невідповідності внутрішніх канонів світосприйняття у порівнянні із тенденціями сучасної масової культури. Один із аргументів - це відкриття швейцарського психіатра і психоаналітика Карла Густава Юнга про наявність у людей так званого колективного несвідомого. Юнг так назвав глибинну пам'ять людини, в якій якимось загадковим чином закодовані основні моделі поведінки, світовідчуття, світогляд, властивий тій чи іншій культурі, в якій живе людина і в якій жили її предки. Наприклад, якщо в сім'ї порушуються фундаментальні норми прийнятної культури, то психіка дитини від цього страждає. І навпаки, коли батьки повертаються до моделі поведінки у вихованні дитини у рамках припустимої культурної традиції, то вже від цього повернення психіка дитини може гармонізуватися.

До патернів поведінки, що транслюються ЗМІ та масовою культурою можна віднести наступні:

- дегуманізовані форми поведінки, такі як жорстокість, злочинність, проституція, алкоголізм та наркоманія;
- нівелювання у підлітковому і молодіжному середовищі традиційних моральних цінностей (добро, чесність, справедливість та ін.);
- наявність у поведінці певних елементів шокування, провокування оточення (незрозуміла мода, участь у субкультурних рухах, чорний гумор та інтерес до постановочних ситуацій – пранків).

Крім того, зараз відбувається повне розгальмовування сексуальної сфери, руйнування соціальної інституції та такого почуття як сором. На думку психологів, це не просто помилка, це певного роду злочин і перед дітьми, і перед дорослими. Через розширення Інтернету, незалежно від віку, всі почали мати доступ до порнографії та еротичних фільмів, які й часом нав'язливо з'являються у всюдисущій рекламі.

У науковій літературі Е. Доннерстейна і Л. Берковіца описуються наслідки такої ситуації, які полягають у виникненні сумнів у своїй «нормальності» та схильності до експериментаторства в пошуках «правильної» сексуальної орієнтації; посилюється уявлення про те, що жінка має бути сексуально безвідмовною і таке інше. У свою чергу, безсоромність, яку молодь, особливо підлітки, вважають проявом здорової розкутості, властива не тільки пацієнтам з шизофренією, але ще і хворим, які страждають істеричними захворюваннями, наприклад, істеричним психозом.

З іншого боку, Т. В. Веретенко зазначає, що вплив Інтернет-мережі є досить різноманітним, і не зводиться лише до деструктивного. Не лише підліток, а й будь-яка інша особистість може знайти своє коло інтересів зокрема і схожих людей за своїми захопленнями взагалі. Саме таким чином молоді найлегше та найкомфортніше комунікувати, адже не потрібно залежати від погодних умов, місця знаходження та інших об'єктивних причин. Отже, здебільшого перевага віддається віртуальному спілкуванню, яке є більш комфортним для сучасного підлітка та за допомогою якого без зусиль він зможе знайти однодумців [1, 4-5].

У кожного підлітка є вільний час, наприклад, після школи, і тут в пригоді стає манера споживання маскультури. Вона компенсує емоційний дефіцит та розвантажує обтяжений від навчання мозок, тобто має розважальний характер. Позитивна сторона, перш за все, полягає в

розслабленні, знятті стресу, отриманні задоволень. Також цю рису можна розглядати як негативну, адже підлітки часто приділяють відпочинку занадто багато часу, і це вже має негативний характер. Це позначається на їх працездатності, вмінні думати і таке інше.

Вчені зазначають, що деякі види відпочинку можуть привносити зворотний ефект, перетворюючись в форму захворювання, наприклад - оніоманія (шопоголізм) - непереборне бажання що-небудь купувати, не звертаючи уваги на необхідність і наслідки своїх дій. Покупки стають і відпочинком, і розвагою, і мають окремий, самостійний зміст.

О. В. Мальцева вважає, що сучасна реклама як показовий жанр масової культури рясніє гаслами, що закликають до оточення себе «надсучасними», «супернеобхідними» речами, засобами. Немоżliвість досягнути цих стандартів «глянцу», втілити святковість і піднесеність, що транслює світ масової культури, у власному житті часто призводить до виникнення у молоді людини відчуття пригніченості, непотрібності, невідповідності вимогам сьогодення. Все це провокує суїцидальні настрої як наслідок агресії, що розчаровані підлітки спрямовують на самих себе [3, 86].

На основі даного аналізу, більшість дослідників не без підстав вважають, що масова культура здатна нав'язувати такі патерни поведінки, які не відрізняються від девіантної – підліткової суїцид, ігроманія, алкоголізм, наркоманія, побутова агресія, гомосексуалізм та неадекватність.

Дитячий психолог І. Я. Медведева зазначає, що окремі поведінкові патерни самовираження диктує сучасна мода. Дане питання стосується не лише дівчат-підлітків, а й хлопців. Якщо звернутися до психологічного словника, то оголення на людях називається в психіатрії ексгібіціонізмом. До певного періоду, психіка таких людей може бути збереженою - поки вони себе змушують в силу моди надягати певний одяг, роблячи над собою певне насильство. Коли це вже починає подобатися, треба ставити питання - чи все у них в порядку з головою? У свою чергу, люди, які дивляться всілякі непристойності й цікавляться цим, наприклад, реаліті-шоу, поводяться як психічно хворі, які страждають захворюванням під назвою вуайеризм.

Звернувши увагу на реалії, можна констатувати, що до кінця підліткового віку молодь ХХІ століття проходить всі стадії загальнолюдського розвитку за допомогою засобів масової інформації та насамперед Інтернету. Отже, шляхи накопичення важливого життєвого досвіду докорінно змінилися, а це означає, що інтереси та поведінка не залишилися без змін. На думку Л. Г. Дротянко, на очах нашого покоління під впливом розвитку інформатики й інформаційних технологій формується та модернізується масова культура, яка породжує нові види розваг та змінює соціальні цінності [2, 142].

Завдяки детальному аналізу вищезазначених патернів поведінки можна зробити висновок, що психологічний стан деякої частини підлітків зараз не в кращій формі, тому що багато хто намагаються підкоритися новим стереотипам, і, будучи нормальними, імітують поведінку душевнохворих. Нав'язувані зараз форми поведінки дуже нагадують психічні розлади, в цьому і є головна проблема. Згодом вони перетворюються в стиль або імідж - образ людини, що формується у неї самої або виникає у зовнішніх спостерігачів у результаті сприйняття тих чи інших її характеристик.

Список використаної літератури

1. Веретенко Т. В. Компонентнісний підхід до діяльності підлітків у Інтернет-мережі / Т. В. Веретенко, М. А. Снітко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету (84). – 2010 – С. 39.
2. Дротянко Л. Г. Масова культура в інформаційному суспільстві / Л. Дротянко // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. — 2009. — № 1 (9). — С. 141 — 144.
3. Мальцева, О. В. Вплив масової культури на формування девіантних моделей поведінки у підлітків та молоді // Социальная работа. Социология : сб. статей XI Междунар. науч.-практ. конф. ГВУЗ «ПГТУ». – Мариуполь, 2015. – С. 81–87.

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Шавровська Н. В.